

EVANG. EGYZHÁZ ÉS ISKOLA.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Előfizetés díja:

Egész évre . . . 12 kor.
Fél évre . . . 6 „
Negyed évre . . . 3 „
Egy szám ára 24 fill.

Kiadótulajdonos és szerkesztő:

VERES JÓZSEF.

Felelős szerkesztő:

HAJTS BÁLINT.

Hirdetés díja:

Egész oldal . . . 16 kor.
Fél oldal . . . 8 „
Negyed oldal . . . 4 „
Nyolczad oldal . . . 2 „

A magyarországi ág. hitv. ev. gimnáziumok rendtartása.

Egy évek óta húzódó kérdés: gimnáziumi rendtartásunk kérdése közeledik végre a megoldáshoz. A zsinati törvény megalkotása óta lefolyt évtizedet a lázas alkotás, a serény munkálkodás idejének lehetne nevezni. Egyházunk a zsinati törvény alapján, néhány év alatt csaknem minden téren szervezkedett. A szabályrendeletek egymás után kerültek ki a közgyűlések műhelyéből. Az egyházi élet kérdései jóformán szabályoztattak s most már rákerült a sor az iskolai élet szabályainak megállapítására. Ide tartozik a gimnáziumi rendtartás. Előbb az egyházkerületek foglalkoztak a kérdéssel, s komoly munkával megalkotott javaslataik az egyetemes közgyűlés útján, az egyetemes tanügybizottsághoz kerültek a zsinati törv. 194 §-a értelmében leendő egybeolvasztás végett. A bizottság megoldotta feladatát, s munkálata a múlt év őszén tartott egyetemes közgyűléshez került további eljárás végett. Az egyetemi gyűlés sokkal fontosabbnak tartotta a javaslatot, semhogy azonnal tárgyalta volna, hanem előbb az egyházkerületekhez küldötte le, alkotmányos nyilatkozattétel végett. S nagyon helyesen. Mert a gimnáziumi rendtartás megalkotása annyira fontos, annyi körütekintést igénylő munka, hogy az egyház megbocsáthatatlan bünt követne el, ha nem járna el a legnagyobb óvatossággal. S az egyetemes közgyűlésnek annál inkább szüksége van a kerületek „alkotmányos nyilatkozataira,” mert a megalkotandó rendtartás hosszú életre hivatott. Egyházegyetemünknek mindkét keze tele van munkával és se ideje, se kedve sem lehet ugyanarra a kérdésre gyakrabban visszatérni. Az állami rendtartás hibáin s hiányain gyorsan segít egy-egy miniszteri rendelet, nálunk azonban a tapasztalt

fogyatékoságok és hibák nem olyan könnyen s nem olyan hamar orvosolhatók. Ugy kell tehát megalkotni a gimnáziumi rendtartást, hogy huza-mosabb ideig ne kelljen változtatni s javíthatni. Ez okból csak félrendsabálynak tartom a javaslatnak az egyházkerületekhez való leküldését. Alkalmos módon nyilvánosságra kellett volna hozni — s a mennyiben ez mindez ideig nem történt, nyilvánosságra kellene hozni, — hozzáférhetővé kellene tenni a sajtónak, a tanártestületeknek s mindazoknak, a kiket érdekel, hadd szóljanak hozzá. Mert régi igazság, hogy több szem többet lát s mennél nagyobb az érdeklődés, annál nagyobb siker remélhető. S a jóindulatú megjegyzéseket nem volna szabad a papirkosár fenekére sülyeszteni, hanem komolyan mérlegelve, az életrevalókat felhasználni. Óhajtandóvá teszi ezt gimnáziumaink történeti fejlődése. Különleges élet, a maga nemében páratlan szellem uralkodik azokban, melyet az autonomikus fejlődés teremtett. Ezt az életet, ezt a szellemet nem szabad a rendtartásnak érintenie, sőt ellenkezőleg tisztelnie, fentartania s fejlesztenie kell. Rendtartásunk nem lehet egyéb, mint az iskoláinkban kifejlődött s helyesnek bizonyult szokásjog törvényesítése. S arravaló a bírálat, és a nyilvánosság, hogy megítélje, vajjon sikerült-e ez a javaslatban, s ha nem, milyen változtatások válnak rajta szükségessékké.

Ez az oka, s nem a feltűnési vágy, hogy e sorokat megírom s szerény észrevételeimet s módosítási javaslataimat a rendtartás megalkotására hivatott tényezőknek figyelmébe ajánlom.

Ha a javaslatot a maga egészében tekintjük, három lényeges hibát találunk benne. Az első az, hogy igen hiányos, vagyis, hogy sok olyan rendelkezés hiányzik belőle, melyek iskolai életünkben nélkülözhetetlenek. Nevezetesen nincsenek meg benne a következő pontok:

1. A rendes tanárok élethossziglan választanak s tökéletesen egyenjogúak. A választás csak a felsőbb hatóság jóváhagyásával válik jogérvényessé;

2. Az igazgatók és tanárok fizetéssel járó mellékhivatalt, vagy rendes alkalmazást, úgyszintén semminemű oly mellékfoglalkozást, mely őket kötelességeik teljesítésében gátolhatná el nem vállalhatnak;

3. Az igazgató és a tanártestület indokolt esetben megtagadhatják valamely tanuló felvételét;

4. A gyenge tanulókat el kell tiltani a rendkívüli tantárgyak tanulásától;

5. A szaktanárok az osztályukba járó nyilvános tanulóknak a kötelező tantárgyakból nem adhatnak magánórát;

6. A tanulók évvégi bizonyítványába a tanártestület általános ítéletét is fel kell venni, mely a következő lehet: felsőbb osztályba fölépíthet; javító vizsgálatra bocsáttatik; a felekezeti főhatóság engedélyével javító vizsgálatot tehet; osztályismétlésre utasíttatik; az osztályt többé nem ismételteti.

7. Az a tanuló, a ki két elégtelen érdemjegy mellett a magaviseletből kevésbé szabályszerű, vagy rossz osztályzatot kapott, javító vizsgálatra nem bocsátható;

8. A magánvizsgálaton azok a tanárok, kik a tanulót előkészítették, részt nem vehetnek;

9. Magánvizsgálatot s érettségi vizsgálatot nők is tehetnek, minden felsőbb engedély nélkül, nyilvános tanulók azonban nem lehetnek s a tanórákat nem látogathatják.

A javaslat második lényeges hibája, hogy az igazgatónak állásában való véglegesítését megengedi. A tervezett reform. ellentétben áll gimnáziumaink igazi érdekével s a történeti fejlődéssel. Nálunk az igazgató sohasem volt más, mint „primus inter pares;“ a tanártestületnek s a tanároknak sem hivatali főnöke sem előljárója nem volt, hanem csak vezetője, sőt a tanártestület bizonyos tekintetben magasabb fórum volt nála, mert ez tárgyal minden fontosabb ügyet, ez határozott minden nevezetesebb kérdésben s határozatai az igazgatóra is kötelezők voltak. A tervezett újítás egészen más, — az államiakéhoz hasonló helyzetet akar iskoláinkban teremteni. Pedig nagyon meg kell gondolnunk, hogy egy, csak külsőleg tetszetős újításért kockára tegyük-e azt a szivélyes, szereteten alapuló viszonyt, mely

gimnáziumainkban eddig az igazgató és tanártestület között fennállott s azt a csodálatos kartársi szellemet, mely gimnáziumaik fejlődésére s működésére a múltban olyan áldásosnak bizonyult.

S komoly aggodalmakra ad okot az is, hogy a javaslat az igazgató jogait a tanártestület eddig gyakorolt jogainak redukálásával akarja kiterjeszteni. A gimnáziumi ünnepeket eddig a tanártestület engedélyezte, — a tantárgy beosztást az igazgató javaslata alapján a tanártestület állapította meg, — az iskolai év megnyitásának és bezárásának napját tanártestület határozta meg. A javaslat szakítani akar az eddigi gyakorlattal Szerrinte a gimnáziumi ünnepeket az igazgató engedélyezi, — az iskolai év megnyitásának napját az igazgató határozza meg; — a tantárgy felosztást ő készíti s a tanártestületnek egyszerően csak előterjeszti, — a tanárokat (a tanártestülettel egyetértve) azon osztályokba teheti át, a hol legtöbb sikerrel működhetnek, — szóval azokat a jogokat akarja az igazgatónak biztosítani, a melyekkel az állami középiskolai igazgatók birnak. Sőt még tovább megy. Az igazgató jogainak gyarapítása céljából, olyan hangot használ az egyes tanárokkal szemben, a milyent az állami rendtartás se ismert s a mely a hivatásának élő s kötelességeit odaadón teljesítő tanár önértékét nagyon sérti. Így pl. azt mondja a javaslat, hogy ha helyettesítésről van szó, a tanárok az igazgató intézkedéseinek „feltétlenül engedelmeskedni tartoznak,“ — hogy az igazgatónak joga van a kijavított dolgozatokat, osztály naplót ellenőrzés végett koronként bekövetelni; — hogy a tanárok kötelesek neki az értesítőhöz szükséges adatokat kívánságához képest kellő időben beszolgáltatni.

S míg eddig az volt szokásban, hogy az igazgató a tanártestülettel minden fontosabb egyházhatósági rendelkezést, minden fontosabb telerjesztést, s általában minden az iskolára vonatkozó nevezetesebb ügyet közölt és tárgyalatott, a miből viszont az következett, hogy intézkedéseiben sohasem állott egyedül, hanem mindig a tanártestületre támaszkodhatott: az új javaslat nem gondoskodik ennek az ősi, rendkívül üdvös protestáns szokásjognak fenntartásáról.

Végül mélyen belevág a tanártestületek jogába a javaslatnak az a rendelkezése, hogy a magánvizsgálat díjában „a vizsgáló tanárok osztozkodnak meg; az igazgatót, ha vizsgál is, két, különben-

egy rész illetvén meg." A magánvizsgálati díjaknak miként leendő szétosztását az állami rendtartás sem szabályozza. Mi keresete volna tehát a mi rendtartásunkban? Hogy a vizsgálati díjak s a tanártestületet illető egyéb jövedelmek miként osztassanak szét, azt semmiféle szabályrendelet sem állapíthatja meg, mert e kérdés eldöntése a tanártestületek kizárólagos joga. Mert a vizsgálati díjak az ő elidegeníthetien tulajdonuk s tudvalevő, hogy a maga vagyonával mindenki úgy rendelkezik, a mint akar. Különben is minden iskolánkban megvan erre nézve a szokásjogon alapuló gyakorlat, melyet a javaslat, — dicséretére legyen mondva — fenntarthatónak jelez. A mi egyébiránt a vizsgálati díjak elosztásának a javaslat által jelzett módját illeti, azt sem helyesnek, sem méltányosnak nem tartom. Részesüljön a mellékdíjakban minden tanár egyformán. Ezt kívánja a kartársi szeretet, ezt a méltányosság. Magántanulók ugyanis ritkán jelentkeznek a felsőbb osztályokban, a tanárok közt pedig akadnak olyanok is, kik akár szaktárgyaik természeténél, akár más okoknál fogva éveken át rendszerint csak a felsőbb osztályokban tanítanak. Ugyan micsoda méltányosság, micsoda kartársi szeretet s jóindulat nyilatkoznék meg abban az eljárásban, mely ezeket a vizsgálati díjak élvezetéből kizárná?

Mielőtt ezzel a részszel végeznék, rá akarok mutatni a javaslatnak arra a hibájára is, hogy az iskolafelügyelő jogán is csorbát ejt, a mikor a tanárok szolgálati bizonyítványainak kiállítását csupán az igazgatóra ruházza, holott eddig az volt szokásban, s nagyon helyes, — hogy az igazgató aláírását a felügyelő ellenjegyezte.

A javaslat harmadik lényeges hibája, hogy itt-ott terjengős s általában véve nem elég magyaros. Terjengősségére csak a következő szakaszt idézem, mely böleselkedő iránya miatt, nem is való szabályrendeletbe: „A fegyelem a gimnazialis nevelés azon gyakorlati része, mely a növendék szeszélyeit és önkényeit józan életszabályok és törvények által fékezi s ezáltal nemesebb erkölchöz, jog- és erényszerű cselekvési módhoz szoktatja. A fegyelem gyakorlásának szelleme pedig más nem lehet, mint a gimnáziumi humanistikus, vallásérkölesös s hazafias nevelés szelleme, mely egyaránt távol van a rigorizmus és elkényeztetés szélsőségeitől." A terjengősség azonban nem olyan szerfőlött nagy hiba, hogy meg ne bocsáthatnók. Nagyobb baj s igazán nagy hiba azonban, hogy

a javaslat magyartalan. Még pedig nemcsak egy helyütt. Ma, a mikor nemcsak a szépirodalom, hanem a tudományos irodalom is magyarosságra törekszik, a mikor nemcsak a nyelvtudomány, hanem a lázas sietséggel dolgozó napi sajtó is erős küzdelmet folytat a nyelvünket [megbélyegző idegen szók, a mondatbeli idegenszerűségek ellen, — a mikor az iskola és társadalom kezét fognak a magyar nyelv védelmére és ápolására s minden tollforgató ember arra törekszik, hogy gondolatait helyes magyarsággal írja le: jogosan elvárhatnánk, hogy a gimnáziumainkra, nyelvünk tisztaságának eme természetszerűleg hivatott őseire vonatkozó rendtartás a magyarosság követelményeinek megfelelően Pedig javaslatunk nem felel meg. Hogy mennyire idegenszerű nyelven van sok helyt megírva, annak bizonyítására csak a következő mondatait és kifejezéseit idézem: „... tanároku alkalmazhatók oly feltétellel, hogy három év lefolyása alatt a tanári vizsgálatot letegyék," „... vizsgálatot tartoznak — letenni;" — a tanárok kötelességteljesítése s egész működése felett a közvetlen felügyelet a fenntartó hatóságot illeti; — (az igazgató joga) „az intézet főbb mozzanatai számára az időt . . . megállapítani," — „ide vonatkozó észrevételeit az osztálynaplóba vezetibe;" — „ugyanazon szabályok határozzák meg a dal-, zene- és egyéb ifjúsági egyesületeket is;" — „az iskolai törvényeket az igazgató . . . az újonnan felvett tanulónak kézbesíti;" — „az ide vonatkozó folyamodványokat . . . kell benyújtani; — stb. A mondatbeli magyartalanságokhoz járul a következő idegen szavaknak indokolatlan használata: humanus, normativum, hospitálni, provokálni, reformok, collegiális, calculus, censura, censura iv, proponált, rigorizmus

Ezek a javaslatra vonatkozó általános észrevételeim. A részletkérdésre vonatkozókat az egyes szakaszok kapcsán teszem meg a következőkben:

Az 1. §. azt mondja, hogy szükség esetén, más protestáns vallású egyéneket is lehet tanároku alkalmazni. E szakaszt azzal óhajtanám kiegészíteni, hogy a más vallásuak csak ideiglenesen alkalmaztatnak s nem véglegesíthetők. Egyházi szempontból csak az adja meg iskoláink létjogosultságát, hogy felekezeti jellegűek s az ifjúságot egyházunk tanainak szellemében igyekeznek akként nevelni, hogy majdan egyházunk világi vezéreivé lehessenek. Az iskola pedig csak

ügy óvhatja meg teljesen felekezeti jellegét, ha a tanárok mindannyian a fenntartó testület vallását követik. Ha iskoláinknál a más protestáns vallású tanárok véglegesíthetők lennének, megtörténhetnék, hogy a tanári kar tekintélyes részét ilyenek alkotnák. Mert az a „szükség esetén“ kifejezés nagyon rugalmas és tág teret enged az egyéni felfogásnak és magyarázásnak. S aggályaim vannak, hogy lehetnének esetek, a mikor a kevésbbé ismert evang. pályázó, a jobban ismert más prot. vallású pályázó mellett kisebbségben maradna. A javasolt megszorítást az önvédelem s óvatosság tanácsolja. Ne féljünk, hogy miatta szűkkeblűeknek látszunk, mert református atyánkfiai is ekként szoktak eljárni. Régóta figyelemmel kísérem pályázati hirdetéseiket s azt hiszem, nem túlozok, ha azt állítom, hogy ezek 100 közül 99 esetben a más prot. vallású egyéneket teljesen kizárják a pályázatból. S ha egy esetben nem zárják ki, akkor viszont azzal a mondattal igyekeznek őket távol tartani, hogy „más, mint ev. református, nem tarthatnak igényt a véglegesítésre.“

Az 1. §-nak azzal a kifejezésével: „fenntartó hatóság,“ mely más helyütt is előfordul, sehogyszem tudok megbarátkozni. Nem pedig azért, mert sem nem találó, sem zsinati törvényünkön nem alapuló. Hogy miért nem találó, azt talán bizonyítani sem kell. Csak a magyar nyelv szótárát kell felütnünk, hogy megtudjuk, miért nem helyes a *hajtóság* szó használata. De nem is zsinati törvényünkön alapuló, melynek az iskolákra vonatkozó részében sehol sincs szó „fenntartó hatóság“-ról, hanem igen is fenntartó testület“-ről, vagy iskolafenntartó testület“-ről. Ez a mindenképen helyes kifejezés, s ezt, melyet a javaslat 6. és 7. §-a is ismer, a javaslatban elejétől végig használni javaslom.

Az 5. §. szerint „a tanárok kötelelességteljesítése s egész működése felett a közvetlen felügyelet a fenntartó hatóságot illeti.“ Ennek a rendelkezésnek tulajdonképen az iskolai bizottságokról alkotandó szabályrendeletben volna helye. Nem árt azonban, ha a rendtartásban is megmarad, csak hogy akkor a zsinati törvény 189. §-ra való tekintettel azzal kellene kiegészíteni, hogy a felügyelet részben a fenntartótestületet, részben az egyházkerületet illeti meg.

A tanári értekezletről szóló 13. §. hiányos, mert nincs kimondva, hogy az értekezletek a sürgősség esetét kivéve, a tanításon kívüli időben hi-

vassanak össze s hogy azokon a személyi ügyekben történő határozathozatal titkos szavazással, szavazat egyenlőség esetén sorshúzással történjék. Hiányzik továbbá belőle annak meghatározása is, hogy a jegyzőkönyvbe vett külön vélemény elbírálására melyik „felettes hatóság“ illetékes. Nézetem szerint a személyi ügyekben való döntést a fenntartó testület, a tanügyi s nevelésügyi kérdésekben való döntést pedig az egyházkerületi iskolai bizottsághoz kellene utalni.

Azt, hogy a rendkívüli értekezlet hat tanár kívánságára hívassék össze, túlszigorú intézkedésnek tartom. Az állami rendtartás kevésbbé szűkkeblű, mert az értekezletet négy tanár kívánságára mondja összehívandónak. Lehet e valamivel indokolni, hogy az államot mintegy túllicitáljuk? S nem inkább arra kell-e a rendtartásnak törekednie, hogy a jogokat lehetőleg kiterjessze? Abból semmi veszedelem nem háramlik iskoláinkra, tanártestületeinkre s igazgatóinkra, ha a rendtartás ebben a kérdésben a legnagyobb szabadelvűséget tanúsítja s lehetővé teszi, hogy a tanári értekezlet egy tanár kívánságára is összehívassék. Mert hisz az csak nyilvánvaló, hogy ha valakinek alapos oka van az értekezlet összehívását sürgetni, módjában áll erre vonatkozólag öt tanártársának beleegyező nyilatkozatát kieszközölni. De hát miért kelljen ezért kilincselnie? Miért kelljen azt a fontos és talán sürgős okot, mely miatt az értekezlet összehívását óhajtja, azon öt tanártársának mindegyike előtt *per longum et latum* tárgyalnia? Lehetővé kell tehát tenni, hogy az értekezlet egy tanár kívánságára is összehívassék, mert az már csak nem tehető fel, hogy valaki apró-cseprő dolgok miatt tegye ezt s a szabadság szabadosságát fajuljon!

A 14. §-ban részletesen felsorolja a javaslat a gimnáziumi tanítás tárgyait. Megfeledekzik azonban arról, hogy az 1890-ik XXX. t.-c. két új tárgyat illesztett be az 1883-ik középiskolai törvény kívánta tárgyak közé, nevezetesen a görög nyelv helyett választható görög pótló irodalmat, és görög pótló rajzot, melyek egyébként csaknem minden gimnáziumunkban polgárjogot nyertek. Ezeket is fel kell tehát venni a szakaszba, s annál inkább, mert a „póttanfolyamról“ — (ez sem egészen jó kifejezés) a 40. §. külön is megemlékezik. A facultatív tárgyak felsorolásánál is megfeledekzett a javaslat két tárgyról, nevezetesen a szabadkézi rajzról és a vívásról, a me-

lyeket fontosságuknál fogva semmi esetre sem volna szabad kihagyni.

A 16. §. azt mondja: „tankönyveken az egyetemes gyűlés által helyben hagyott (talán engedélyezett?) könyvek használandók, az államilag engedélyezett csak annyiban, a mennyiben egyházunk tanaival, szellemével, történeti fejlődésével ellenkezőt nem tartalmaznak, a mit szemmel tartani a tanártestületeknek feladata.” A szakaszt nem tartom szerencsésen megalkotottnak s helyébe a következő módosítást ajánlom: az oktatásra csak oly nyomtatásban megjelent tankönyveket szabad használni, melyeket az egyetemes gyűlés engedélyezett. Államilag engedélyezett tankönyvek is tehát csak azon esetben vehetők használatba ha azokat az egyetemes közgyűlés is engedélyezte. Módosításom tökéletesen megóvjá, s biztosítja az egyetemes egyháznak, vagy mondjuk az egyetemes gyűlésnek kizárólagos tankönyv-engedélyező jogát, s lehetetlenné teszi iskoláinkban az egyház tanának és szellemének meg nem felelő tankönyvek használatát. A javaslat is kiemeli ugyan, hogy az államilag engedélyezett tankönyvek csak annyiban használhatók iskoláinkban, a mennyiben iskoláink tanaival, szellemével, történeti fejlődésével ellenkezőt nem tartalmaznak, de kire bizza ennek megítélését? A tanártestületekre. Ez a helytelen dolog. Mert az a tankönyvbírálat, mely nemcsak azt kutatja, hogy a tankönyv kielégíti-e a tanterv kívánalmait, hanem azt is, vajjon a könyv iránya, a sorok közül kisu-gárzó szellem a mi iskoláinkba való-e, — rendkívül nehéz és kényes s roppant nagy körültekintést és óvatosságot igényel. Ezt a nagy felelősséggel járó munkát az egyháznak magának kell végeznie, még pedig a saját, jól felfogott érdekében. Hogy mi egyező az egyház szellemével, vallásos és erkölcsi felfogásával s hogy mi ellenkezik az ő tanaival, szellemével és történeti fejlődésével, azt csak maga az egyház ítélheti meg s neki kell gondoskodnia, hogy iskoláiban csak oly könyvek használtassanak, melyeket önmaga is ismer s minden tekintetben jóknak és kifogásalannak talál. Így tesz a róm. kath. egyház is. Iskoláiban csak az a tankönyv számíthat befogadtatásra, melyről a Szt. István-társaság kedvező bírálatot adott. S vajjon tankönyv nélkül maradnak-e ezen rendszabály következtében? Korántsem. Tudomásom van róla, hogy tankönyvkiadóink egyik legtekinté-

lyesebbike, a Wodianer (Lampel) cég soha el nem mulasztja a róm. kath. iskolákba bevezetni szándékolt tankönyv kiadványainak kéziratát a Szt. István-társasághoz engedélyezés végett benyújtani. A mely szerző és kiadó tehát azt óhajtja, hogy tankönyve, illetőleg tankönyv kiadványa gimnáziumainkban befogadtatásra találjon, minden bizonynyal aláveti azt az egyetemes gyűlés bírálatának, ha az a befogadtatás sine qua non-ja. Így tett annak idején Góbi Imre budapesti főgimnáziumunk érdemes igazgatója is Magyar Olvasókönyvével.

A 17. §. szól a tantárgy beosztásról s arról, hogy az igazgató a tanárt valamely osztályba átteheti. Fentebb mindkettőről elmondtam a véleményemet. Itt csak a tanároknak valamely osztályba való „áttehetéséről” szölok csak azért, mert azt hiszem, hogy a javaslat nem azt, s nem úgy akarja mondani, mint a mit és a hogy tényleg mondja. Azt hiszem, hogy a javaslat azt akarja kifejezni: Az igazgató ügyel (s nem felügyel) arra, hogy e szempontok a tantárgy beosztásnál érvényre jussanak s a tanárok a tanítás érdekében lehetőleg azokban az osztályokban tanítsanak, a hol legtöbb sikerrel működhetnek. Ha egyes tanárok az értekezlet által elfogadott tantárgy és óra felosztást magukra nézve sérelmesnek tartanák, tizenöt napon belül a fentartó testület iskolai bizottságához felelbezzhetnek.* Módosításomat szives figyelmébe ajánlom az illetékes tényezőknél.

A 25. §. szerint „az iskolai törvényeket minden intézet külön állapítja meg; a fentartó hatósággal egyetértve.” Ez nagyon határozatlan beszéd, mert hogy kit, vagy mit értsünk az intézet szó alatt, arra csak találgatásokkal felelhetünk. A másik kifogásom az, hogy a javaslat nem igyekszik legalább az ugyanazon egyházkerületben levő gimnáziumok iskolai törvényeit egymáshoz hasonlókká tenni. Pedig az nagyon óhajtandó. Az állami középiskolákban mindenütt ugyanazokat a fegyelmi szabályokat találja a tanuló, nálunk mindenütt másokkal találkozik. Nem kívánom én, hogy szószerint megegyezzenek, de legalább az egyazon kerületben levők legyenek hasonlóak. S ez könnyen lehetővé válik, ha az iskolai törvényeket az egyházkerületek hagyják jóvá. A fenti mondat helyett tehát a következő módosítást aján-

lom: „Az iskolai törvényeket a tanártestület javaslata alapján a fentartótestület állapítja meg s az egyházkerületet hagyja jóvá.“

A tanulók felvételéről szóló 32. és 34. szakaszokba felveendőnek tartanám, hogy a felvételt az igazgató a megelőző évi iskolai bizonyítvány hátulsó oldalára vezetett igazolvánnyal tanusítja s hogy „a tanulók szigorúan a születési bizonyítványban foglalt néven irandók be.“ A mi az elsőt illeti, tagadhatatlan tény, hogy míg egyrészt az ügykezelést megkönnyíti, sok visszaélésnek veheti elejét. Divatban is van sok helyütt, nemcsak a mi felekezeti gimnáziumainkban, hanem egyébütt is (pl. kassai r. k. főgimnázium) Az utóbbit pedig különösen az a tapasztalat indokolja, hogy némely tanuló nemcsak vezeték nevét, hanem más keresztnévet is használ, mint a mely születési bizonyítványban van. (Zalai h. Zalay, Kovács h. Kovács v. Kovách, Samu h. Sándor, Dávid h. Dezső, Ignác h. Jenő.)

Az év-megnyitásról szóló 48. szakaszban feleslegesnek tartom azt az utasítást, hogy az igazgató ez „alkalommal a tanulókhöz buzdító s gimnáziumi feladatuk s teendőik felől felvilágosító szavakat intéz.“ Hisz ez úgy is természetes. Ed-dig is megtette mindegyik igazgató, ezután is megteszi ha a rendtartás nem kötelezi is rá.

A 49. §-nak abba a mondatába, hogy „a nehezebb tárgyak a délelőtti órákra essenek“ a lehetőleg szó beszúrását javaslom, minthogy minden nehezebb tárgynak délelőttre tétele, csaknem kivihetetlen.

Az 52. §-ba felveendőnek tartom, hogy a tanártestület évről-évre értekezletén az iránt is határoz, hogy kifogásolt magaviselet miatt, a jövő iskolai évben, kik nem vétettek fel nyilvános tanulókként, a mely határozatról az igazgató levélleg értesíti a szülőket.

A 60. §. arról szól, hogy a tanulók az istentiszteleteken részt venni, s úrvacsorához járulni tartoznak. A szakasz nem teljes. Fel kell bele venni, hogy ez tanáraik kíséretében történjék. Az állami rendtartás is hangsúlyozza a vallásos nevelés szükségességét s annál inkább hangsúlyoznunk kell ezt nekünk, kiknek a vallásos nevelés egyik elsőrendű feladatunk. A vallás-

tanár ugyan sokat tehet a vallásos és specialiter felekezeti nevelés érdekében, munkája azonban csak akkor igazán sikeres, ha tanártársai szívvél-lélekkel, szóval és tettel támogatják. S ha valahol éppen a vallásos nevelés terén művel a jó példa csodákat. Ha a tanuló azt látja, hogy az istentiszteleti cselekvényekben tanárai is részt vesznek, maga is szívesen megteszi ezt. Miért oly vallások a kath. iskolákból kikerült egyének? Azért, mert vezetőik annak idején példát adtak nekik a vallásos kötelességek teljesítésére, a vallásos élet gyakorlására. A mikor a kath. iskolák tanulói templomba vonulnak, velük együtt megy minden tanáruk, ha csak beégésig nem köti a szobához. Ha tehát arra kötelezzük a tanulót, hogy vallásos kötelességeit teljesítse, kötelezzük erre a tanárt is. A kinek ez a kötelességteljesítés nehezebbre esik, ne vállaljon iskoláinkban hivatalt, hanem forduljon másfelé. S ne álltassuk magunkat azzal, hogy e tekintetben intézkedésre szükség nincs, s hogy a tanárok a rendtartás kívánsága nélkül is tudják, mi a kötelességük annak az iskolával szemben vallási téren. Mert bár kétségtelen, hogy miként eddig voltak, úgy ezután is lesznek olyan tanáraink, kik vallási kötelességeik teljesítése terén jó példával járnak az ifjúság előtt, — azt is biztosra vehetjük, hogy kötelező rendelet hiányában, mint a múltban, úgy a jövőben is akadnak olyanok, kikre a templom s az istentiszteleti cselekvények nincsnek vonzó hatással. A kötelező rendelkezésnek a rendtartásba leendő felvétele tehát nemcsak nem felesleges, hanem egyházi szempontból egyenesen szükséges.

A 62. §. egyenként felsorolja, mit vegyen fel az igazgató az iskola értesítőjébe. Nézetem szerint ez teljesen felesleges. A kinek a rendtartásból kellene megtanulnia miként szerkesztsze meg az értesítőt, annak bátran kiállithatnók a szegénységi bizonyítványt. Ilyen igazgatónk nincs, — nem is lesz. Az az előírás tehát sértheti az önértetüket. A mennyiben azonban a rendtartásnak az iskolai értesítőről is meg kell emlékeznie, un-tig elég lesz, ha annyit mond: „Az iskolai értesítőt akként kell szerkeszteni, hogy az az iskola életének hű és teljes képét nyujtsa.“

ADORJÁN FERENCZ.

BELFÖLD.

Kitüntetés. E lap szerkesztőjét és kiadótlajdonosát szép kitüntetés érte f. hó márczius 15 én polgártársai részéről. Úgyis mint lelkész, úgyis mint polgár és hosszú éveken keresztül mint országgyűlési képviselő ritka önzetlenséggel, pártatlansággal szolgálta egyháza és községe érdekeit. E téren szerzett érdemeinek elismerésül az orosházi polgári kör elhatározta, hogy megfesteti Veres József életnagyságú arczképet. A terv megvalósult és a márczius 15-ki hazafias ünnepély egyik részét képezte Veres József arczképének ünnepélyes lelepleztetése.

A kassai ág hitv. ev. I. anyaegyház évkönyve az 1903-ik évre XIII. évfoiyam. Kassa (K o c z á n y i B) 1903. 66. lap. A mult egyházi évre vonatkozó adataiból közöljük a következőket: Szül. 35 gyermek és pedig 21 fiú és 14 leány, ebből 5 törvénytelen; confirmáltatott 41 gyermek, 26 fiú és 15 leány; eskettetett 15 pár, ebből tiszta 4, vegyes 11 pár; meghalt 32 személy és pedig 17 fi és 15 nő; úrvacsorával élt 505 személy; áttért 1 férfi s kitért 4 nő. Az egyház buzgó lelkésze Cziskó János, s. lelkésze és váltástanára Móhr Béla, felügyelője Benzúr Géza. Az istentisztelet nyelve magyar s csak havonként egyszer német. Egyházi adóban 333 tag fizetett 4177 koronát. A legnagyobb tétel 50, a legkisebb 2 korona. Az „Aranykönyvben“ s „az egyház emléktábláján“ megörökített hagyományok és alapítványok összege 1876—1902 ig 170,406 korona és 82 fillér. Az évkönyv költségeire 209 tag fizetett 275 koronát és 80 fillért. A bőjti gyűjtés 151 koronát és 60 fillért, a Jakab offer-toriuma 152 koronát és 40 fillért, az 1903 évben egyéb offertorium 151 koronát és 69 fillért, a persely 219 koronát és 36 fillért, s a harangozás 208 koronát eredményezett. Az egyházi pénztár forgalmi kimutatása 66,068 korona 38 fillér, készpénz maradványa 2007 kor. 80 fillér, időkegyona 124,360 kor. 30 fillér, szaporodása 9666 kor. 01 fillér, az isko'apénztár forgalma 76,270 korona, vagyonmérlege 160,201 09 korona, az egyházi költségelőirányzat 12,726 kor. 82 fillér. Az egyház mult évi történetében ismerteti az évkönyv az egyetemes, egyházkerületi és VI. sz. kir. városi esperességi gyűlés fontosabb határozatait. Az egyház gyászában megvan örökítve Blázy Kálmán, Fleischer Gusztáv és Szakmáry Károly. Majd közli az évkönyv a tiszai ev. egyházkerület lelkészválasztási szabályrendeletét, s közli a lelkésznek János jel. 2. 10. alapján tartott remek Kossuth ünnepi beszédét, a melynek dispositiója így hangzik: Lássuk Kossuth Lajos hűségét hazája, nemzete, istene, vallása és egyháza s hűségének jutalmát, az örökélet koronáját. Végül „a szükséges tudnivalók“ között belső egyházi

ügyekkel és utasításokkal találkozunk. Mai sivar egyházi életünkben jóleső örömmel közöljük e „mintaegyház“ viruló anyagi és szellemi állapotait. A nép- és polgári iskola igazgatója Augustiny Elek, mely iskola közkezdveltségnek örvend vallásfelekezeti különbség nélkül Kassán. Sz.

Protestáns esték Pozsonyban. A bőjti sorozat második estéjén, e hó 14-én, H o r n y á n s z k y Aladár theol. tanár tartott fölolvasást „Babel és a biblia“-ról. Ismertette azt a problémát, mely jelentőségénél fogva a tudományok körökben nagy vitát provokált, sőt külső körülmények folytán a művelt világ szélesebb rétegeit is foglalkoztatta; lényegében nem egyéb, mint az ótestamentum hiteléért való harcz. — A fölolvasó kiváló kritikai éllel, szorosán tárgyilagos alapon bonczolgatta a D e l i t z s c h névéhez fűződő elmélet tételeit s mig egyrészt kimutatta, hogy nem egy, a D vel kapcsolatba hozott vélemény az ótestamentum tudományos kritika régi eredménye, másrészt D. végső konzekvenciájának helytelenségét is bizonyította, mi — szerinte — onnan ered, hogy D.-nek nincs érzeke egyszerű emberek psychológiájához s a válástörténetben gyenge. A nagyérdékű fölolvasás nagy és mivelt közönség jelenlétében tartott. A theologusok egy-egy éneke egészítette ki az estét.

A pozsonyi ág. hitv. evang. theol. akadémia Olvasó Köre 1903. évi márczius hó 15-én, az akadémia disztermében (Konvent-utca 13. első emelet) h a z a f i a s ü n n e p s é g e t tartott Az ünnepség sorrendje. I. „Hymnus.“ Énekli az akadémiai énekkar. II. „Ünnepi beszéd.“ Mondja C z i n k ó c z k y János theologus. III. „A csatasikon.“ Irta és szavalja W o l f József theologus IV. „A szabadságharcz Tyrtæusa. Irta és felolvassa N a g y Lajos theologus. V. „Petőfi.“ Irta Endrődy Sándor, szavalja K l a á r Vilmos theologus. VI. „Szózat.“ Énekli az akadémiai énekkar.

Mindenki tudja, hogy a Mauthner-féle impregnált takarmányrépamag a legnagyobb termést adja, hogy konyhakerti magvaiból a legjobb főzelék és zöldség terem és hogy virágmagvaiból fakad a legszebb virág. — Szóval a Mauthner-féle magvak a legjobbak, készletei a legnagyobbak és árai igen olcsók.

KÜLFÖLD.

A Hpcsei diakonissza háznak volt 1902. decz. 31-ikén 114 nővére és pedig 52 diakonisszája, 43 próba és 19 segédnővére. Segítségére volt ezenfelül 1 johannita s 1 szabad segéd nővér, a kik az egész éven át voltak elfoglalva,

míg 3 johannita, 2 segéd s 1 butaresi házi nővér a betegápolás terén tett segédszolgálatokat. A nővérekben nagy a hiány s a szükséglet évről-évre nagyobbodik. Egy bazárból nyert 50 ezer márkán új barakot létesítettek, a hol kirurgiai és belső betegségekből szenvedő női betegek nyernek külön ápolást. Az elmúlt évben 867 beteget ápoltak. A poliklinikát 2108 beteg látogatta. Legtöbbjét ingyen gyógykezelték. Ugyancsak Lipcsében a belmissziói egyesület a minap ülte meg 33 évi fennállása ünnepét. Az évi jelentés megint csak örvendetes dologról megemlékezett. Így a tagok száma 13,300-ra emelkedett. Tagsági díjakban 33 ezer s a borsdorfi női otthonra 16,500 márka folyt be. Utóbbinak diakonissza házában 28 nővér működik. Egy házaspár a gyermek-otthonra 90 ezer márkát adományozott. Az egyesület felolvasási ciklust is rendezett. Ilyenek közös címe az volt: „Trauriges Los“ s ezt az egyes előadások így variálták: „Elternlos“, „heimatlos“, „arbeitslos“, „mittellos“, „sonntaglos“ és „gottlos“. — Valóban örömmel és lelki gyönyörűséggel jelezzük e dolgokat.

A reformkatholicismus dolgában csak jeladás volt Keppler rottenburgi püspök ismeretes beszéde a német episcopátus további agitálásaira. A vitázó egyházfejedelemmel mindenekelőtt maguk a reformerek sikra szállottak. Még a „Köln Volks-Ztg“ is meggyitotta hasábjait azoknak a reformkath. theológusoknak, a kik Kepplerrel szemben a reformok szükségességét vitatták. Többi között hangsúlyozták, hogy „reformerek ugyan csak a pápa és a püspökök lehetnek, de az ösztönzés s felvilágosítás e kérdésekben bárkinek dolga lehet, kinek arra állása és hivatása van.“ Mióta Grisar a pápás tudósok 5-ik müncheni értekezletén a hyperconservativismusról panaszkodott a históriában, azóta a reformokat többé feltartóztatni nem lehet. „A kath. reformmozgalom — úgymond — korunk szellemének szülőltje, mely szellem pedig a történeti kritika szelleme s ennyiben a szentlélek, mint az igazság lelkének műve.“ Következetlen volna megállani a hagiológia, reliquiák és búcsújáró helyek reformjánál, sőt inkább a történeti kritika a maga jogát követeli a dogmatikában, a szent irás magyarázatában a speculációban a démonológiában s a káté kérdéseiben is.

Az egyházjog s a moráltheológia terén is vannak elavult nézetek. „A pápának középkori egyházpolitikai helyzetét boldog állapotnak veheti valaki a keresztyén társadalomra nézve, — az egyház azonban a maga üdvöt eszközlő tevékenységét és egyéb lényeges feladatait ilyen domináló állás nélkül is munkálhatja. „Különben — így folytatja tovább — maga Keppler püspök volt az első, a ki freiburgi tanszékén nyíltan és bátran kijelentette, hogy a moráltheológia korunk

követelményeinek többé még nem felel.“ Így reformot igényel a szemináriumok s a theol. tanintézetek tanulmányrendje. S még egy szempontot kell itt hangsúlyoznunk s ez a tekintély elvének túlzása az egyházban. A kath. ember ugyan aláveti magát az egyházi tantekintély csalhatatlan döntvényeinek, azonban az engedelmesség hangsúlyozásában odáig mentek, hogy még csak vitázni sem engedtek valamely tudományos kérdésről csak azért, mivel az évszázadok óta szokásban volt. „Keppler püspökkel — úgymond — a reformot feltétlenül szükségesnek tartom, azt hiszem azonban, hogy egy lépéssel még tovább kell mennünk, miután még más reformokra is van szükség. S azért már egyháziatlannak tartisanak engem? A reformörökvéseknél is a középén van az igazság — nevezetesen középén a hyperconservativismusnak, a mely a katholicismusban a legkisebb részletekig minden emberét megóvni kíván s középén a revolúciónak, a mely mindent halomra dönt“

A XX. század több cikksorozatban bírálat alá veszi Keppler beszédjét, s Münchenben Müller is, a „Renaissance“ kiadója bírálja azt 1902. december 22. tartott előadásában. „Lelkiismeretlenek“ jelezte Keppler eljárását, ki csak azért írt és cselekedett így, hogy rehabilitálja magát Rómában azért, mivel Ehrhard művét összes kiadásában approbálta, most pedig kijelentni, hogy csalatkozott a reformkatholikusokban, valami ólom-súly nehezedett a kath. egyházra. Semmitsem lehet írni vagy mondani, s legfeljebb assyr vallási problémákkal lehet már csak foglalkozni, hogy az Indexbe ne kerüljön az ember, holott annak kongregációja épen nem csalhatatlan. Jól ismerjük mi azt az ostort, a mely már Keppler felé is suhogott.“ — Sichenberger, a legfiatalabb reformkath. tudós is „hamis reformok“ cím alatt nyílt levelet intézett Kepplerhez, a melyben ugyan csak élesen világítja meg a reformkatholicizmus célját és jogosultságát. Mindezek a kijelentések azonban nem győzték meg a német episcopátust a mozgalom jogosultságáról. Keppler püspök továbbra is elítéli azt, s azért Rampolla bíboros részéről dicséretben is részesült azért az eljárásért, a melylyel szembeszállott „az újítók műfogásaival és vakmerő újításaival.“ A reformkath. tudósok sorra egymás után meghátráltak. Így Müller a „Renaissance“ jan. füzetében, ki „több pozitív, s kevesebb kritikai magatartást ígért. Továbbá a „XX század“ szerkesztőségéből Keppler s a római Index kongregáció machinatiói folytán kivált Schellwüxburgi, Schmittzer müncheni tanár, s Rudolph i gestratti és Karch reuflingeni lelkész, — a mi bizonyára „kriszist“ jelent a reformkatholicizmus mozgalomában. S végül tudjuk hogy Ehrhard is deprekált s visszavonta könyvének „eretek és elvetélt“ tete-

leit, a miért aztán XIII. Leó pápa is fogadta s neki a strassburgi theol. fakultás egyháztörténeti tanszékét biztosította. Sic transit gloria mundi!

(Eperjes.)

Dr. Szlávik Mátyás.

IRODALOM.

Theológiai Szaklap Szerkesztik és kiadják: Raffay Sándor, Hornyánszky Aladár evang. és Pokoly József és dr. Tüdős István reform. theol. akad. tanárok. Pozsonyban. Megjelenik negyedévenként 5 iven Előfizetési ára évi 6 korona, theológusoknak 4 korona.

A „Theológiai Szaklap” harmadik száma jelent meg a múlt hó végén. Első helyen Hornyánszky Aladár emlékszik meg néhai Kamori Sámuel, ifjú korában szép reményekre jogosító, óriási szorgalommal és kitartással munkálkodó, de — csalódott, félreismert, sokszor kigúnyolt és a legmostohább körülmények között is munkakedvét soha el nem vesztett — orientalistáinkról. Majd ugyancsak Hornyánszky A. közöl egy fordításrészlet Jesaja könyvéből (Jes. 2, 2—4. A világbéke.) Raffay S. „Jézus és a kanaáni asszony” címen érdekes tanulmányt nyújt az új-szövetségi exegesis köréből. „Tanulmányok Augustinus tanrendszeréből” címen dr. Tüdős I. ismerteti A. tanrendszerének az emberről s az azzal összeköttetésben álló kérdésekről szóló tanát (harmadik közlemény.) Schrödl József a kompromissz katholicizmust Magyarországon ismertető második közleménye után „Az egyházi adó a magyar prot. egyházakban” fontos kérdéséhez szól: Pokoly József. Dr. Schneller István „Jézus Krisztus a nevelésnek elve” c. tanulmány harmadik közleményét olvassuk. (Jézus alapgondolatainak általános etikai követelményei;) végül Kruppec István, a párisi protestáns theol. fakultás 25 éves jubileumáról ír, megemlékezve egyúttal a fakultásnak hosszú éveken keresztül legkiválóbb erejéről: néhai Sabatier Ágostról. Befejezésül külföldi tudományos lapszemlét közölnek: Balogh E., Raffay S., Hornyánszky A. és könyvismertetést Raffay S.

Terjedelemre és tartalomra nézve egyaránt gazdag, változatos és a tanulságos ez a füzet is, megfelelően a szerkesztők ígéretének és a laphoz fűzött reményeknek Ajánljuk melegen mindenkinek, a ki prot. egyházunk ügyei és a prot. theológia kérdései iránt érdeklődik. A lap végén egy rövid polemikus megjegyzés olvasható, a melyre a jövő szám ismertetésénél rátérünk. H.

Kossuth Ferencz nyílt levelet intéz a pártívekhez: Legyen szabad Önt arra kórnem, hogy az „Egyetértés”-t, mennél szélesebb körben ter-

jeszteni, és mennél hathatósabban támogatni szíveskedjék. E lap, harmincz év óta küzd a függetlenségi párt hazafias elvei megvalósításáért; és mig egyrészt a hírlapirodalom terén, nagy tekintélyt szerzett, másrészt a függetlenségi párt feltétlen elismerésére lett érdemessé. Mióta visszatértem hazámba, rövid két megszakítással, e lapnak voltam főmunkatársainak egyike és most is az vagyok; és vezércikkeimben, melyek nevem alá írásával, rendszeren megjelennek e lapban, találhatja meg mindenki törekvéseink irányzatát. A ki velem szellemi összeköttetésben akar lenni, fizessen elő e lapra. Tisztelettel Kossuth Ferencz. — Az „Egyetértés” előfizetési ára: negyedévre 10 korona, 1 óra 3 korona 60 fillér. Az előfizetési összeg legcélszerűbben postautalványon küldhető be az „Egyetértés” kiadóhivatala IV., Vármegeutca 11. sz.

A „Stampfel-féle Tudományos zsebkönyvtarban” újabban a következő számok jelentek meg: 116. szám „Görög régiségek.” Irta Dr. Schmidt Márton. A régi görög államok és néptörténete; a lakosság beosztása, az államformák és azok fejlődése, az államok viszonyai egymáshoz, Sparta, az Athenaeiek állama, a pénzügy, a hadügy, a görög magaviselete, ünnepek és ünnepi játékok ismertetése.

117—118. szám. Az állatok fejlődése tekintettel az emberre. I. rész. „Általános fejlődéstan.” Irta Dr. Perényi József. E munka csupán recapitulációja akar lenni a terjedelmes egyetemi előadásoknak, főleg azok részére, a kik az illető tárgyból szigoriatra készülnek; de útbagazításul szolgálhat azok részére is, a kik a fejlődéstanal meg akarnak ismerkedni.

119—120. szám „Magyar protestáns egyházjog.” Irta Hörk József. Az ág. h. ev. és ev. ref. lelkészi kar részére készült ezen művet, a protestáns theológiák növendékei mint kézikönyvet használhatják.

Egyes szám ára 60 fillér; — minden füzet külön kapható a kiadónál és minden hazai könyvkereskedésben

Protestáns Egyházi és Iskolai Lap.

„Azt a munkát, mely e papiroskorszakban az esperesekre s különösen a püspökökre néz, egy ember, egy titkár segítségével nem viheti a nélkül, hogy a túlfeszített munka szervezetét meg ne támadja, idő előtt el ne veszítse. Nem az tehát a mi hátrányunk, hogy főpapjaink között öregek is vannak; hanem igenis az, hogy a mi szerencsétlen rendszerünk idő előtt veszíti el espereseinket és püspökeinket. Ezen segítnünk kell feltétlenül; mert ez nemcsak a mi kormányzóinknak, de magának az egyháznak is érdeke. Az 1848. évi XX. t.-cz mikénti végrehajtása kérdésénél a püspöki és esperesi irodák munkaerejének szaporításáról is gondoskodnunk kell. Most vagy soha! Ha ezt

a jó alkalmat elszalasztjuk s nem biztosítunk az esperesi és a püspöki hivatalokban kellő munkakerőt, aligha lesz alkalmunk valaha többé mulasztásunkat helyrehozni. Nem lehet azt tovább tőrnünk, hogy szervezetünk vémitő életemésztő rendszer legyen. Sőt azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a jelenlegi kritikus időben, s még inkább a jövőben, el legyenek vonva püspökeink és espereseink amaz elsőrangú kötelesség teljesítésétől, hogy reprezentáljanak s egyéniségük teljes erkölcsi erejét mérlegbe vehessék, mindazon exponált és veszélyes pontokon, a hol tollal, tintával és papirossal nem védhetik meg egyházunk igaz érdekeit.

Kérdések.

Vettük és kiadjuk a következő levelet, kérve az ügy érdekében a hozzászólást:

Tisztelt Szerkesztő Úr!

Az iskolák — járvány miatti bezáratásának ügyét eléggé közérdekűnek tartom, hogy azt a nyilvánosság elé vigyem és eléggé indokoltnak, hogy a tisztelt szerkesztő úr szives engedelmével, e tekintetben a helyzet tisztázása végett, ez alábbi kérdéseket feltegyem kérve a tisztársakat, az érdeklődőket, hogy szóljanak hozzá.

1. Igaz, hogy sem a törvényben, sem az utasításokban nincs egyenesen kifejezve, miszerint az iskolaszék, illetve ennek elnöke oly forumnak tekintendő, melynek közvetítésével lehet csak az iskola belügyeibe beavatkozni. Mind az által,

tekintve az iskolaszék hatáskörét, melyet a törvény kiszab neki:

tekintve, hogy az 1892. évi belügyminiszteri 11,536 számú körrendelet tényleg iskolai hatóságnak mondja az iskolaszéket és célszerűnek s azért ajánlatosnak tartja e körrendeletében a miniszter, hogy — veszélyt hozható sürgős esetek kivételével — az iskolaszék szintén meghallgatandó véleménye iránt — járvány miatt az iskola bezáratását megelőzőleg;

tekintve végre, hogy az iskolaszéki elnök csak úgy tarthatja nyilván a tanítás menetét, előrehaladását és csak úgy tehet érdemleges jelentést a felsőbb hatóságának a tanítás eredményéről, a tanító működése sikeréről, ha tudomása van neki, ha rendes időben értesítettik a tanítás eredményére lényegesen kiható intézkedésekről, mint a milyen például az iskola bezáratása;

mindezek tekintetéből valjon nem kell e méltán az iskolaszéket, illetve elnökét, mint az iskola belügyeiben elsőfokú hatóságot figyelembe és igénybe venni minden egyházi és polgári hatóságoknak?

2. Az által, hogy az állam bizonyos jogokat

átvett az iskolaügyeket illetőleg, az egyházaktól: az a kérdés merül fel, hogy valjon nincsenek-e az egyháznak, mint iskolafentartónak, önkormányzatából kifolyólag még mindig jogai fenmaradva, melyek között első fontosságú volna az, mely szerint a polgári hatóság csak az egyház tudatával és az ő képviselője — lelkésze: az iskolaszéki elnök által nyulhat iskolája belügyeibe, a hová tartozik az iskolabezáratása is — bár mi okból történjék is az?

.. Mind ezek folytán, kérdés, hogy rendén van-e az, hogy a járási szolgabíró az iskola bezáratását — mit ő maga eszközöl felsőbb utólagos jóváhagyás mellett — nem az iskolaszéki elnök által teljesített, vagy is az ez ügyben való rendeletet nem az iskolaszéki elnökhöz küldi, hogy ez azután ennek alapján intézkedjék megfelelőleg. Hanem számba se véve az iskolaszéki elnököt — közvetlenül a tanítónak adja ki a bezáratásról a rendeletet, úgy hogy az intézkedésről a lelkész ügyis, mint iskolaszéki elnök csak utólagosan, csak mellesleg nyer tudomást a tanító, tehát alantosa által, annak a szószoros értelmében jóakaratóból, figyelme folytán. Hivatkozás történik pedig ez eljárásnál, a törvényadta jogra és a sürgősségre, mely szerint az ügy halasztást szenvedne az által, ha ebben az iskolaszéki elnök hatásköre vétetné igénybe. Mintha bizony a község előljárásságának közvetítése kevesebb időbe kerülne, mint ha az az iskolaszéki elnök által lenne eszközölve. És mintha a sürgősség tekintetéből a mai gőz és villam korszakában egy nap alatt az ország egyik határától a másikig nem lehetne intézkedni, akár három fórum közvetítését véve igénybe. Nos, helyes-e, törvényes e az ilyen eljárás?

4. Nagyon fontosnak vétetik az iskola bezáratás ügye, úgy az 1866. évi 55,761 számú belügyminiszteri határozat, valamint az 1892 évi 11,536 számú belügyminiszteri körrendelet által úgy annyira, hogy az ide vágó (1876. XIV. t. c. 157,36 §.) törvény alapján e fölötti intézkedést csak is a közigazgatási bizottság, illetve törvényhatóság első tisztviselője (alispán) jogkörébe tartozónak mondja ki és e jognak a főszolgabíró-polgármesterre való átruházását egyenesen kizárja. És e bezáratás intézkedéséről minden esetben jelentést kíván be magának a miniszterium.

Most már itt eltekintve a szolgabírói eljárástól — ez a kérdés merül fel, hogy valjon, — rendkívüli sürgős esetben (például a tanító családjában való járvány felléptekor) van-e joga az orvosnak, az isk. sz. elnök mellőztével, önhatalmulag, rögtönösen betiltani a tanítást?

De sőt, ily kiválón sürgős eseteknél magának az isk. sz. elnöknek is — az orvossal egyetértőleg a fent hivatkozott miniszteri rendeletek.

ellenében — van-e joga az iskolát bezárni? Nem hágná-e át ez által hatáskörét? nem követne-e áthágást? —0—s.

ÜZENÉTEK

Kézirat visszaküldésére nem vállalkozunk

H. S. A vizsgálat eredményét, az ítéletet készséggel közöljük annak idején; a nyilatkozatot nem; még pedig azért nem, mert számtalanszor tapasztaltuk, hogy milyen szépitve szeretik dolgaikat a magyar közönség előtt föltüntetni azok, a kik a magyar ellen áskálódnak, de a magyarok előtt mégis jó hazafiaknak akarnak látszani; a kik meggyanúsítanak minden magyart, megvédenek minden pánszlávot, egy szóval, a kik ahhoz tartják magukat, hogy valkij magyar. Minket ne használjanak ebben eszközül! E lapok szerkesztője hányszor védelmezte a tótokat, mikor véleménye szerint igazuk volt; védelmezte sikerrel elszántan, minden másra való tekintet nélkül; a tótok akkor külön meg is köszönték; lapjaik mégis mindig mint tótüldözöt emlegetik gyanúsítják; miért? mert nem védi őket akkor is, mikor véleménye szerint nincs igazuk, de védi a magyart a tótok igaztalan üldözése ellen. Ők minket mindig követelnek, de tőlünk mindig kenyeret követelnek! No hát ez nem igazság, lehetne megfordítva is! — **R. K.** Örömmel és köszönettel vesz szük máskor is! — **Sz. M.** Elküldtük. — **St. Gy.** Felhasználjuk. Valamely legközelebbi számba van szánva. — **A. F.** A felhívás a legközelebbi számban megjelenik. Nehány nap mulva levél megy. — **J. V.** Kiszorult. A legközelebbi számban.

Bor.

Badacsonyvidéki, saját termésű ó- és új rizling ó fekete burgundi

bor

kölesön hordókban vasútra feladva.

Feltört mandula.

Kapható: **Baksányi József** ref. lelkésznel, Balaton-Henyében.

➡ **Árjegyzék ingyen.** ➡

Jobb és megbízhatóbb

magvakat

olcsóbban sehol sem kapni, mint

F á b i á n B é l a

magkereskedésében.

Budapest, IX. ker., Üllői-út 73. szám.

➡ Árjegyzéket kérjünk. ➡

20 6-1.

Jól kitelelt

méhtörzseket

keresek megvételre.

V e r e s - J ó z s e f.

HÖNIG FRIGYES

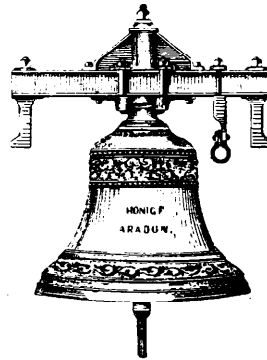
gőzüzemre berendezett

harang és érczöntődéje, szivattyúgyára

ARAD, Rákóczy-utca II-28. szám.

➡ Alapított 1840-ben. ➡

A legnagyobb állami éremmel kitüntetve 1890-ben

Ajánlja cs. és kir. szabadalmazott harangjait, melyekkel bármely más haranggal szemben **40% súly és ár megtakarítás** éretik el.

Kitünő jó hang és tartósságáért **10 évi szavatolás!**

A legkedvezőbb fizetés feltételek!

Vasúti szállítás ingyen.

Forgatható vasharangfelszerelések és vas harangállványok. **Régi harangoknak** forgatható vasszerelésre való átalakításuk avagy azoknak **csekély felülfizetés mellett új harangokkal való becserelésük.**

Bővebb felvilágosítás és képes árlapok kivanatra **díjmentesen** küldetnek.

Pályázat.

A budapesti ág. h. ev. főgimnáziumban egy

görög latin tanszékre

pályázat hirdettetik. A tanszék helyettes tanárral töltetik be, kinek évi javadalma-zása havi előleges részletekben fizetendő 2000 (kétezer) korona. A pályázók, kik kellően képesített protestáns egyének lehetnek, az egyháztanács-hoz intézett s életkorukat, végzett tanulmányaikat, eddigi alkalmazásukat igazoló okmányokkal felszerelt kérvényeiket a főgimnázium igazgatóságához folyó évi április hó 30-áig küldjék be. A megválasztott folyó évi szeptember 1-én tartozik hivatalát elfoglalni

Budapesten, 1903 márczius 16.

Dr. Mágocsy-Ditz Sándor s. k. Göbi Imre s. k.
első iskolai felügyelő. igazgató.

24. 3-1.

Pályázat.

A bácsi egyházmegyei német palánkai egyházközségben megüresedett

lelkészi állomásra

pályázatot nyitok. Javadalom: minden házaspár után 8 kor., félházaspár után 4 korona. Tűzifára 40 kor. Hivatalos fuvar s napidij fejében 40 kor. Három offer-torium és stóla, keresztelés 1 kor. 40 fillér, nagytemetés 2 kor, esketés 2 kor. stb. 7 hold papi föld használata. Szép lakás melléképületekkel és kerttel. A congruától eddig kapott a lelkész 355 kor. 71 fillért. Istentisztelet nyelve tót s havonta egyszer német. Az állomás azonnal elfoglalható

Ujvidék, 1903. márcz. 13-án.

Belohorszky Gábor,

főesperes.

22. 1-1.

 Üzletem fennállása alatt 116 év. ref. egyháznak szolgáltam munkámmal.

Orgona építészeti műterem

↔ Debreczenben, ↔

Darabos-utca 7. sz. a. (a Collegium mellett.)

Fennáll 1-93 óta.

Teljesen e célra épített házamban készítem a mai kor legökéletesebb vívmánya szerint bármily kivitelű új orgonákat s azokért a legmesszebb-menő jótállást vállalom.

Orgona építészetem, mint az ev. ref. egyházak érdekét szolgáló intézmény, e téren az országban egyedül áll.

Munkám jószágával elértem azt, hogy minden évben növekszik a cégem iránti bizalom, s igérem ezúttal is, hogy továbbra is úgy az árakban, mint a kivitelben egyházam érdekét tartom első sorban is szem előtt és teljes megbízhatóságra törekszem. Elvállalok régi orgonák átalakítását, áthelyezését, tisztítását, hangolását és javítását vagy évi gondozását mérsékelt áron, több évre menő jótállás mellett

A nagytiszteletű és tekintetes egyházi előjáróság és az adományozó közönség, valamint a kántor, orgonista és tanító urak szíves pártfogásába továbbra is ajánlva magamat, maradtam

teljes tisztelettel

Kerékgyártó István

2 25-5

orgona építő

 Határozott árak, elsőrendű minőség, erőteljes nemes hangzású orgonák.

Orosházán nyomatott Veres Lajos gyorssajtójan.

Lelkész és tanító urak szíves figyelmébe.

Kaphatók nálam

. ISKOLAI ANYAKÖNYVEK.

ISKOLAI NAPLÓK

és

MULASZTÁSI NAPLÓK,

továbbá

KERESZTELESI, ESKETÉSI ÉS HALÁLOZÁSI

ANYAKÖNYVEK

és

KIVONATOK

s vállalkozom bármily nagy terjedelmű

MŰVEK,

JEGYZŐKÖNYVEK és ISKOLAIKÖNYVEK.

vége

ROVATOS IVEK

elkészítésére.

A megrendelt tárgyakat kívánatra bekötve szállítom.

VERES LAJOS Orosházán.